

مختصر
حقوق خانواده

دکتر سیدحسین صفایی
و
دکتر اسدالله امامی

چاپ پنجاه و دو زمستان ۱۳۹۸
(ویرایش ششم)
با تجدیدنظر کامل

علامت‌های اختصاری

جلد	ج.
رجوع کنید	ر.ک.
شماره	ش
صفحه	ص
قانون آیین دادرسی مدنی	ق.آ.د.م.
قانون امور حسبی	ق.ا.ح.
قانون جدید مجازات اسلامی (۱۳۹۲)	ق.ج.م.ا.
قانون جدید حمایت خانواده (۱۳۹۱)	ق.ج.ح.خ.
قانون حمایت خانواده	ق.ح.خ.
قانون مجازات اسلامی	ق.م.ا.
قانون مدنی	ق.م.
قانون مسئولیت مدنی	ق.م.م.
هجری قمری	ه.ق.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار چاپ پنجاه‌ودوم (ویرایش ششم)	۱۵
پیش‌گفتار چاپ سی‌وچهارم	۱۹
پیش‌گفتار چاپ سی‌وهشتم	۱۷
مقدمه	۲۱
باب نخست - ازدواج	۳۵
فصل یکم - خواستگاری و نامزدی	۴۷
گفتار یکم - خواستگاری	۴۷
گفتار دوم - نامزدی	۴۸
مبحث یکم - مسئولیت مدنی	۴۹
مبحث دوم - پس گرفتن هدایا	۵۲
مبحث سوم - مرور زمان دعاوی ناشی از بهم خوردن نامزدی	۵۵
فصل دوم شرایط ازدواج	۵۶
گفتار یکم - اختلاف جنس	۵۶
گفتار دوم - اراده	۵۷
مبحث یکم - وجود اراده	۵۸
بند یکم - اشتباه	۵۹
بند دوم - اکراه	۶۱
بند سوم - تعلیق در ازدواج	۶۲
مبحث دوم - اظهار اراده	۶۳
بند یکم - نحوه اظهار اراده	۶۳

- بند دوم - ثبت ازدواج ۶۶
- بند سوم - وکالت در ازدواج ۶۹
- مبحث سوم - شروط ضمن عقد ازدواج ۷۳
- بند یکم - شروط باطل ۷۴
- الف - شروطی که باطل است ولی مبطل عقد نیست: ۷۴
- ب - شروطی که باطل و مبطل عقد است ۷۷
- بند دوم - شروط صحیح ۷۸
- الف - شرط صفت ۷۸
- ب - شرط نتیجه ۷۸
- ج - شرط فعل ۸۰
- د - شروط ضمن عقد مندرج در قباله‌های ازدواج ۸۱
- گفتار سوم - اهلیت برای ازدواج ۸۵
- مبحث یکم - سن بلوغ ۸۶
- بند یکم - سن ازدواج در قوانین موضوعه ۸۷
- بند دوم - ولایت در ازدواج ۹۱
- مبحث دوم - اجازه پدر یا جد پدری در ازدواج باکره ۹۳
- بند یکم - ولایت پدر و جد پدری ۹۴
- بند دوم - حدود ولایت در ازدواج دختر بالغه باکره ۹۶
- مبحث سوم - ازدواج غیررشید و مجنون ۱۰۱
- بند یکم - ازدواج غیررشید ۱۰۱
- بند دوم - ازدواج مجنون ۱۰۲
- گفتار چهارم - اجازه دولت برای ازدواج با بیگانگان ۱۰۴
- مبحث یکم - ازدواج زن ایرانی با مرد بیگانه ۱۰۴
- مبحث دوم - ازدواج کارمندان وزارت امور خارجه با بیگانگان ۱۰۶
- فصل سوم - موانع ازدواج ۱۰۷
- گفتار یکم - شوهر داشتن ۱۰۷

فهرست مطالب □ ۷

- ۱۰۷..... مبحث یکم - ازدواج با زن شوهردار
- ۱۰۹..... مبحث دوم - زنا با زن شوهردار
- ۱۰۹..... گفتار دوم - داشتن چهار زن دائم
- ۱۱۰..... مبحث یکم - بحث انتقادی از تعدد زوجات
- ۱۱۳..... مبحث دوم - سابقه تاریخی
- ۱۱۶..... مبحث سوم - تعدد زوجات در حقوق کنونی
- ۱۲۵..... گفتار سوم - عده زن
- ۱۲۵..... مبحث یکم - اقسام عده
- ۱۲۶..... بند یکم - عده وفات
- ۱۲۷..... بند دوم - عده طلاق
- ۱۲۸..... بند سوم - عده بذل یا انقضاء مدت در ازدواج موقت
- ۱۲۹..... مبحث دوم - ازدواج یا زنا با زنی که در عده است
- ۱۲۹..... بند یکم - ازدواج با زنی که در عده است
- ۱۳۰..... بند دوم - زنا با زنی که در عده رجعیه است
- ۱۳۱..... گفتار چهارم - قرابت در حدود معین
- ۱۳۲..... مبحث یکم - محارم نسبی
- ۱۳۲..... مبحث دوم - محارم سببی
- ۱۳۴..... گفتار پنجم - مطلقه بودن به سه طلاق و نه طلاق
- ۱۳۴..... مبحث یکم - سه طلاق متوالی
- ۱۳۵..... مبحث دوم - نه طلاق
- ۱۳۵..... گفتار ششم - کفر
- ۱۳۶..... مبحث یکم - ازدواج زن مسلمان با مرد نامسلمان
- ۱۳۷..... مبحث دوم - ازدواج مرد مسلمان با زن نامسلمان
- ۱۳۸..... گفتار هفتم - لعان
- ۱۳۹..... گفتار هشتم - احرام

۱۴۰.....	فصل چهارم - آثار ازدواج
۱۴۱.....	گفتار یکم - روابط شخصی زن و شوهر
۱۴۱.....	مبحث یکم - تکالیف مشترک زوجین
۱۴۳.....	مبحث دوم - ریاست شوهر بر خانواده
۱۴۵.....	بند یکم - تعیین مسکن
۱۴۶.....	بند دوم - شغل زن
۱۵۰.....	بند سوم - تمکین زن
۱۵۲.....	گفتار دوم - روابط مالی زن و شوهر
۱۵۲.....	مبحث یکم - استقلال مالی زن شوهردار
۱۵۴.....	مبحث دوم - نفقه زن
۱۵۵.....	بند یکم - مفهوم و ماهیت حق زن بر نفقه
۱۵۷.....	بند دوم - ویژگیهای نفقه زن
۱۶۱.....	بند سوم - نفقه زن پس از انحلال ازدواج
۱۶۳.....	بند چهارم - ضمانت اجرای نفقه زن
۱۶۸.....	مبحث سوم - مهر
۱۶۹.....	بند یکم - تعیین مهر در عقد ازدواج
۱۷۰.....	الف - شرایط مهرالمسمی
	الف - نحوه محاسبه مهریه در صورت وقوع طلاق یا مطالبه مهریه با ادامه
۱۸۰.....	زندگی مشترک:
۱۸۱.....	ب - نحوه محاسبه مهریه در صورت فوت زوج:
۱۸۴.....	ب - عیب یا تلف مهر
۱۸۶.....	ج - مالکیت زن بر مهر و ضمانت اجرای آن
۱۹۶.....	بند دوم - عدم تعیین مهر در عقد ازدواج
۱۹۶.....	الف - عدم مهر
۱۹۹.....	ب - تفویض مهر
۲۰۰.....	بند سوم - اثر انحلال ازدواج در مهر
۲۰۱.....	الف - اثر انحلال ازدواج در مهرالمسمی

فهرست مطالب □ ۹

ب - اثر انحلال ازدواج قبل از تعیین مهر.....	۲۱۱
باب دوم - انحلال ازدواج.....	
فصل یکم - فسخ ازدواج.....	۲۱۹
گفتار یکم - عیب.....	۲۲۰
گفتار دوم - تدلیس.....	۲۲۳
گفتار سوم - تخلف از شرط صفت.....	۲۲۷
گفتار چهارم - قواعد عمومی فسخ ازدواج.....	۲۲۸
فصل دوم - طلاق.....	
گفتار یکم - کلیات.....	۲۳۱
گفتار دوم - موجبات طلاق.....	۲۳۵
مبحث یکم - طلاق به ارادهٔ مرد.....	۲۳۸
مبحث دوم - طلاق به درخواست زن.....	۲۴۳
الف - خودداری یا عجز شوهر از دادن نفقه.....	۲۴۵
ب - عسر و حرج.....	۲۴۷
ج - غیبت شوهر بیش از چهار سال.....	۲۵۰
د - وکالت زن در طلاق.....	۲۵۲
مبحث سوم - توافق زوجین (طلاق توافقی).....	۲۵۳
گفتار سوم - شرایط و تشریفات طلاق.....	۲۵۸
مبحث یکم - شرایط اساسی طلاق.....	۲۵۹
بند یکم - شرایط طلاق دهنده.....	۲۵۹
الف - اراده.....	۲۵۹
ب - اهلیت.....	۲۶۱
بند دوم - شرایط مطلقه.....	۲۶۳
الف - پاکی زن.....	۲۶۳
ب - عدم وقوع نزدیکی از پایان عادت زنانگی تا هنگام طلاق.....	۲۶۴

۲۶۵.....	مبحث دوم - تشریفات طلاق
۲۶۵.....	بند یکم - گواهی عدم امکان سازش
۲۷۶.....	بند دوم - دآوری در طلاق
۲۸۴.....	بند سوم - تشریفات اجرای صیغه
۳۰۰.....	گفتار چهارم - اقسام طلاق
۳۰۰.....	بند یکم - فقه امامیه
۳۰۱.....	بند دوم - قانون مدنی
۳۰۷.....	گفتار پنجم - آثار طلاق
۳۰۷.....	مبحث یکم - آثار طلاق بائن
۳۰۷.....	مبحث دوم - آثار طلاق رجعی
۳۱۰.....	مبحث سوم - مقرری ماهانه

۳۱۵.....	باب سوم - قرابت و نسب
۳۱۹.....	فصل یکم - قرابت
۳۱۹.....	گفتار یکم - قرابت نسبی
۳۲۱.....	گفتار دوم - قرابت سببی
۳۲۲.....	مبحث یکم - طبقات و درجات
۳۲۴.....	مبحث دوم - آثار قرابت سببی
۳۲۷.....	گفتار سوم - قرابت رضاعی
۳۲۹.....	گفتار چهارم - قرابت ناشی از سرپرستی اطفال بی سرپرست و بدسرپرست
۳۳۱.....	مبحث یکم - شرایط سرپرستی
۳۳۱.....	الف - شرایط مربوط به سرپرستان
۳۳۵.....	ب - شرایط کودک یا نوجوان
۳۳۶.....	مبحث دوم - صلاحیت و آیین دادرسی و صدور حکم سرپرستی
۳۴۰.....	مبحث سوم - آثار سرپرستی

فهرست مطالب □ ۱۱

۳۵۰.....	فصل دوم - نسب
۳۵۱.....	گفتار یکم - انواع نسب
۳۵۱.....	مبحث یکم - نسب مشروع
۳۵۲.....	بند یکم - اثبات نسب مشروع
۳۵۳.....	الف - اثبات رابطه زوجیت:
۳۵۴.....	ب - اثبات نسب مادری:
۳۵۵.....	ج - اثبات نسب پدری
۳۶۵.....	بند دوم - نفی نسب
۳۶۶.....	الف - نفی ولد:
۳۷۶.....	ب - نفی نسب به وسیله غیر شوهر:
۳۷۸.....	بند سوم - اقرار به نسب
۳۷۹.....	الف - شرایط اقرار به نسب:
۳۸۲.....	ب - آثار اقرار به نسب:
۳۸۳.....	مبحث دوم - نسب ناشی از شبهه
۳۸۳.....	بند یکم - اقسام شبهه
۳۸۵.....	بند دوم - اجرای اماره فراش در مورد شبهه
۳۹۰.....	مبحث سوم - نسب ناشی از تلقیح مصنوعی
۳۹۰.....	بند یکم - بحث انتقادی از تلقیح مصنوعی
۳۹۲.....	بند دوم - وضع حقوقی طفل ناشی از تلقیح مصنوعی
۳۹۶.....	بند سوم - انتقال جنین
۴۰۱.....	مبحث چهارم - نسب ناشی از زنا (نسب نامشروع)
۴۰۲.....	بند یکم - تعریف و ارکان زنا
۴۰۴.....	بند دوم - عدم الحاق ولد زنا به زانی
۴۰۴.....	الف - ماده ۱۱۶۷ قانون مدنی و معنای آن
۴۰۵.....	ب - وضع حقوقی اطفال نامشروع
۴۰۸.....	گفتار دوم - آثار نسب
۴۰۹.....	مبحث یکم - نگاهداری و تربیت اطفال

۱۲ □ مختصر حقوق خانواده

- بند یکم - حضانت ۴۰۹
- الف - مفهوم و ماهیت حضانت ۴۰۹
- ب - اشخاصی که عهده‌دار حضانت هستند ۴۱۳
- ج - شرایط حضانت ۴۲۴
- هـ - اجرت حضانت ۴۲۸
- و - ضمانت اجرای حضانت ۴۳۰
- ز - حضانت مجنون ۴۳۳
- بند دوم - حق ملاقات و انتقال محجور به محلی دیگر ۴۳۵
- بند سوم - تربیت اطفال ۴۳۹
- مبحث دوم - ولایت قهری ۴۴۶
- بند یکم - محجورینی که تحت ولایت قهری هستند ۴۴۸
- بند دوم - اولیای قهری ۴۴۹
- بند سوم - وظایف و اختیارات ولی قهری ۴۵۳
- بند چهارم - تضمیناتی که به محجور در مقابل ولی قهری داده شده است ۴۵۸
- الف - سقوط ولایت قهری ۴۵۸
- ب - ضم یا تعیین امین ۴۶۳
- ج - نظارت دادستان بر کار ولی قهری (جد پدری) ۴۶۷
- د - مسئولیت ولی قهری ۴۶۸
- هـ - سرنوشت معاملاتی که ولی قهری برخلاف مصلحت محجور و به نمایندگی از او انجام می‌دهد ۴۶۸
- مبحث سوم - نفقه اقارب ۴۶۹
- بند یکم - محتوا و ماهیت نفقه اقارب و طریقه وصول آن ۴۷۰
- بند دوم - خویشانی که ملزم به انفاق یکدیگرند ۴۷۳
- الف - نفقه اولاد ۴۷۴
- ب - نفقه پدر و مادر و اجداد ۴۷۷
- ج - تعدد منفق و مستحق نفقه ۴۷۸
- بند سوم - خصوصیات و ضمانت اجرای نفقه اقارب ۴۸۳

فهرست مطالب □ ۱۳

۴۸۳.....	الف - خصوصیات نفقه اقارب
۴۸۶.....	ب - ضمانت اجرا
۴۸۹.....	فهرست اهمّ منابع و مأخذ
۴۸۹.....	الف - به زبان فارسی:
۴۹۰.....	ب - به زبان عربی:
۴۹۳.....	فهرست موضوعی الفبایی
۵۰۵.....	فهرست مواد پاره‌ای از قوانین مورد استناد

پیش‌گفتار چاپ پنجاه و دوم (ویرایش ششم)

سپاس خدای بزرگ را که کتاب مختصر حقوق خانواده مورد توجه و عنایت استادان ارجمند و دانشجویان گرامی حقوق و دیگر حقوق‌دانان واقع و در بسیاری از دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی به عنوان کتاب درسی شناخته شده است. عنایت و تشویق استادان و دانشجویان ما را بر آن داشت که بار دیگر در کتاب بازنگری کنیم و ضمن به روز کردن کتاب مطالبی چند بر آن بیفزاییم و بدین‌سان چاپ پنجاه و دوم را با تجدیدنظر کامل به جامعه حقوقی کشور تقدیم نماییم. در مورد این بازنگری بویژه چند نکته قابل ذکر است:

- ۱- برخی از عبارات که تا حدی مبهم یا دارای اغلاط تایپی بوده اصلاح شده است.
- ۲- برخی از مطالب که سودمند یا مورد ابتلا و لازم می‌نموده افزوده شده است، از جمله ضرورت آموزش‌های لازم در تشکیل خانواده (ش ۳ مکرر)، سوءاستفاده شوهر از حق طلاق و بررسی پیش‌نویس لایحه فراهم آمده برای جلوگیری از آن (ش ۲۱۴ مکرر)، نقش مراکز مشاوره خانوادگی (۲۵۳ مکرر)، عسر و حرج زوجه در نکاح منقطع (۲۲۰ مکرر) و امکان پذیرش نفقه زوجه حامل در ایام عده، در صورت فوت زوج، با توجه به ماده ۲۹ قانون حمایت خانواده و نظر برخی از فقهای امامیه (ش ۱۴۶).
- ۳- قوانین جدید مورد توجه واقع و با بهره‌گیری از آن‌ها مطالب به روز شده است، مانند قانون نحوه اجرای محکومیت‌های مالی مصوب ۱۳۹۴ و قانون برنامه ششم توسعه که برای وصول مفاد اسناد رسمی (از جمله مهر) رجوع به اجرای ثبت را در وهله اول لازم دانسته و در صورتی حق مراجعه به دادگاه را داده است که اداره ثبت نتواند ظرف مدت دو ماه از تقاضای اجرا نسبت به شناسایی و توقیف اموال متعهد سند یا ظرف شش ماه نسبت به اجرای مفاد سند اقدام کند.
- ۴- برای اجتناب از حجم زیاد کتاب و سنگین کردن کار دانشجویان، موضوعات افزوده شده به اختصار بررسی گردیده و در عین حال سعی شده است مطالب روشن و

۱۶ □ مختصر حقوق خانواده

قابل درک و مستند و هماهنگ با مطالب دیگر کتاب باشد. از استادان ارجمند و دانشجویان عزیزی که ما را ارشاد یا تشویق نموده‌اند صمیمانه سپاسگزاریم و خود را از خطا و اشتباه مصون نمی‌دانیم و راهنمایی‌ها و یادآوری کمبودها و اشکالات احتمالی را در تکمیل کار مؤثر و سودمند می‌دانیم و به آن ارج می‌نهیم و از آن بهره می‌گیریم. از مسئولان بنیاد حقوقی میزان نیز که در حروفچینی دقیق مطالب افزوده یا اصلاح شده و نشر بهینه این چاپ سعی بلیغی به کار برده‌اند تشکر می‌نماییم.

دی‌ماه ۱۳۹۸

دکتر سیدحسین صفایی - دکتر اسدالله امامی